

SYLWAN

MIESIĘCZNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Wydawany z pomocą finansową Polskiej Akademii Nauk

Rok CXXII

Warszawa, grudzień 1978 r.

Numer 12

ALEKSANDER W. SOKOŁOWSKI

Dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea* (Matt.) Liebl.) w Puszczy Knyszyńskiej

Дуб скальный (*Quercus petraea* (Matt.) Liebl.) в КНЫШИНСКОЙ ПУЩЕ

Durmast oak (*Quercus petraea* (Matt.) Liebl.) in the Knyszyn Forest

Dąb bezszypułkowy nie był dotychczas notowany w Puszczy Knyszyńskiej, gdzie występuje na wielu stanowiskach. Najbogatsze stanowisko tego gatunku znajduje się w obrębie Sokółka, nadl. Supraśl, w oddziałach 18c oraz 19b (ryc. 1). Tu jest on głównym składnikiem drzewostanu, obok dębu szypułkowego, i odznacza się prostymi, gonnymi strzałami i znaczną wysokością. Najbardziej dorodne egzemplarze osiągają w wieku 120—130 lat pierśnicę 60 cm i wysokość 32 m. Dąb szypułkowy w tym samym wieku osiąga pierśnicę 70 cm, ale pod względem wysokości nie przewyższa dębu bezszypułkowego. Oprócz obu gatunków dębu w drzewostanie występuje świerk, grab, rzadziej lipa, sporadycznie klon, brzoza brodawkowata, wiąz górski (brzost) i osika. W podszycie występuje licznie leszczyna. Oba dęby wykazują dobre odnowienie naturalne występując licznie w podszycie i tworząc bogate naloty (tabela).

Drzewostan ma niewątpliwie charakter naturalny, chociaż brak jest starych dębów. Występują natomiast stare, dorodne świerki o pierśnicach dochodzących do 96 cm i wysokości 32 m oraz bardzo stare, pomnikowe sosny. Najgrubsza z nich ma pierśnicę 129 cm (obwód 404 cm), a wysokość 27 m i należy do najgrubszych sosen w kraju. Oprócz niej występuje kilka innych bardzo okazałych o pierśnicach: 100, 99, 96, 92 cm i wysokościach dochodzących do 31 m.

Pod względem typologicznym jest to las mieszany świeży, reprezentujący zespół *Melitti-Carpinetum* odznaczający się obecnością w runie

**Struktura drzewostanu z udziałem dębu bezszypułkowego
w oddz. 19 obrębu Sokółka, nadl. Supraśl**

Pierśnica w cm	Gatunek							
	<i>Quercus petraea</i>	<i>Quercus robur</i>	<i>Picea excelsa</i>	<i>Carpinus betulus</i>	<i>Sorbus aucuparia</i>	<i>Populus tremula</i>	<i>Tilia cordata</i>	<i>Acer platanoides</i>
	Liczba drzew							
0— 1	2	2	11	7	38	4	16	.
1— 3	1	1	59	38	40	1	7	2
3— 7	.	.	57	36	10	.	2	4
7—11	.	.	8	6
11—15	.	.	6
15—19	.	.	2
19—23	2	.	1
23—27	.	1	1
27—31	1	1
31—35	3	.	1
35—39	1	4
39—43	3	3
43—47	4	4
47—51	1	2
51—55	3	3
55—59	1
59—63	.	1
63—69	.	1

Drzewa młode
< 130 cm

97 511 195 107 61 . 33 1

gatunków ciepłolubnych, a wśród nich kilku charakterystycznych dla świetlistej dąbrowy.

Dąb bezszypułkowy rośnie również poza wymienionymi oddziałami. Stare, ok. 150-letnie egzemplarze spotyka się w oddz. 25, a młode 20- do 40-letnie egzemplarze oraz podszyty występują dość licznie w wielu oddziałach, przede wszystkim na południowy zachód od głównego skupienia w oddz. 18 i 19 (ryc. 1). Rosną tu one wśród upraw i młodników i pochodzą niewątpliwie z samosiewu. Ich obecność świadczy, że dawniej stare drzewostany z udziałem dębu bezszypułkowego w górnej warstwie miały znacznie szerszy zasięg.

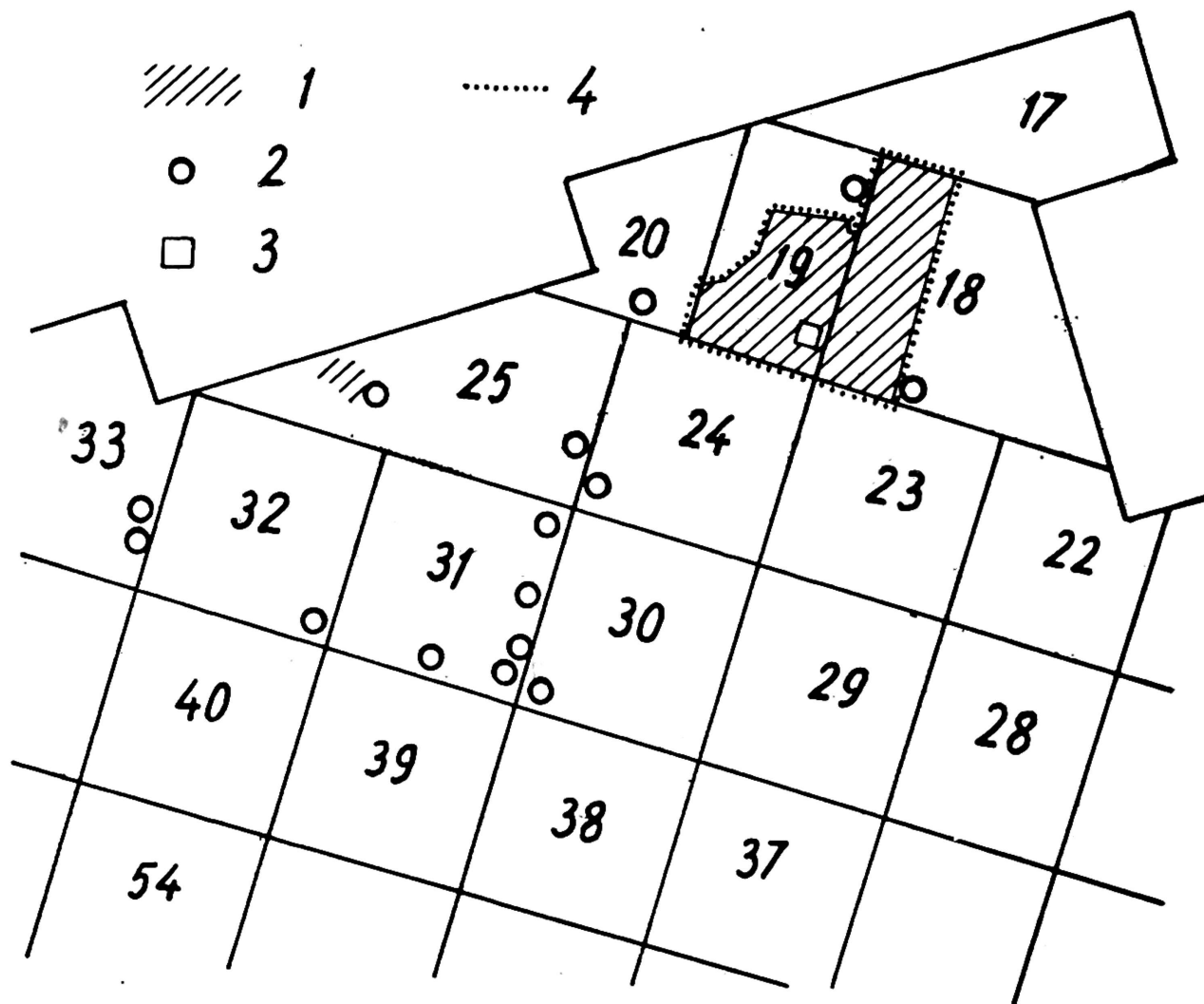
Dąb bezszypułkowy występuje również w innych częściach Puszczy Knyszyńskiej (ryc. 2). Drugie dość duże skupienie stanowisk znajduje się w obrębie Zajma, nadl. Żednia. W północno-wschodniej części oddz. 108 (wg stanu z 1964 r.) dąb bezszypułkowy stanowi główny składnik 50-letniego drzewostanu wraz ze świerkiem, brzozą i grabem. Jest to również las mieszany świeży reprezentujący zespół *Melitti-Carpinetum*. Poza tym w niewielkich grupach i pojedynczo występuje w podroście lasu mieszanego i boru mieszanego w oddz. 105, 117, 118, 130, 132, 140, 142, 146, 150, 156.

Ponadto w niewielkich grupach i pojedynczo w podroście spotyka się dąb bezszypułkowy w obrębie Dojlidy, nadl. Dojlidy, w oddz. 83 i 90. Rośnie on tu w borach mieszanych.

W obrębie Knyszyn, nadl. Dojlidy, w oddz. 176 stwierdzono jeden

egzemplarz dobrze rozwinięty wysokości 7—8 m w drągowinie sosnowej w wieku 45 lat rosnącej na siedlisku lasu mieszanego. W nalocie występują też pojedyncze siewki dębu bezszypułkowego.

Jeden dąb podszytowy wysokości 3 m spotkano w obrębie Supraśl, w oddz. 110 (na południe od wsi Jałówka) w borze mieszanym świeżym, ze starym 140-letnim drzewostanem. Jeden młody egzemplarz znaleziono też w obrębie Waliły, w oddz. 75, w borze mieszanym świeżym. Nie są to zapewne wszystkie stanowiska występujące na terenie Puszczy Knyszyńskiej. Dokładna penetracja terenu na pewno wykaże istnienie szeregu innych.

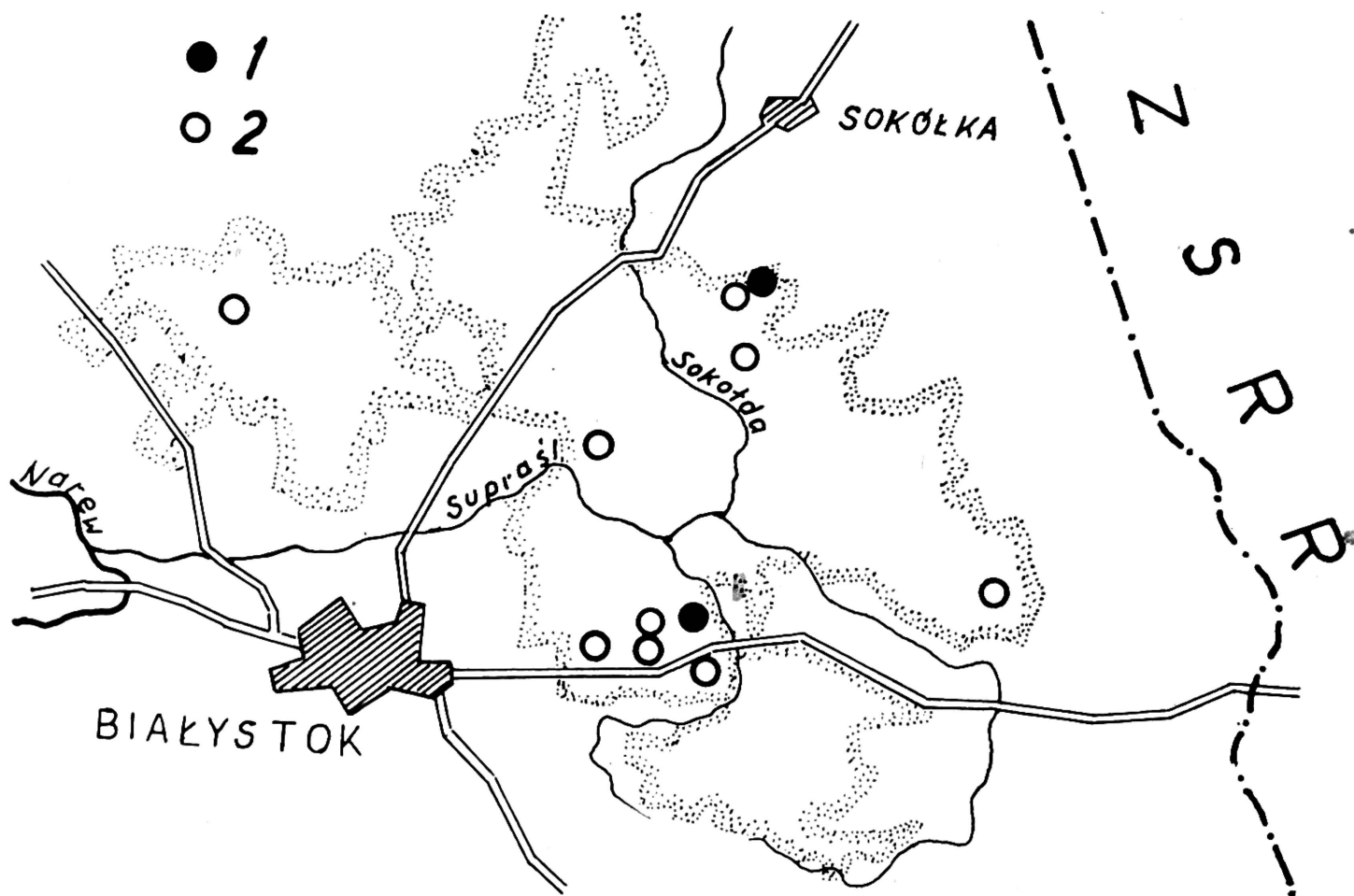

Ryc. 1. Rozmieszczenie dębu bezszypułkowego w obrębie Sokółka nadl. Supraśl: 1 — starodrzew z dużym udziałem dębu bezszypułkowego, 2 — pojedyncze i grupowe stanowiska młodych dębów bezszypułkowych, 3 — powierzchnia próbna (0,25 ha), z której pochodzą dane w tabeli, 4 — granica drzewostanu zasługującego na ochronę rezerwatową

Stanowiska w Puszczy Knyszyńskiej dość istotnie przesuwają północno-wschodnią granicę zasięgu tego gatunku. Dotychczas za najbardziej na północny wschód wysunięte uważano stanowiska znajdujące się w Puszczy Białowieskiej.

Ze względu na występowanie dębu bezszypułkowego w Puszczy Knyszyńskiej, na granicy zasięgu tego gatunku, należałoby stanowisko w oddz. 18 i 19 obrębu Sokółka objąć ochroną, najlepiej w formie rezerwatu. Obok osobliwości, jaką stanowi tu dąb bezszypułkowy, drzewostan

ten jest jednym z bardzo już niewielu zachowanych fragmentów starodrzewu dębowego występującego na siedlisku lasu mieszanego. W żadnym z istniejących ani też projektowanych rezerwatów na terenie Puszczy Knyszyńskiej ten typ lasu nie występuje. Należy podkreślić, że w ogóle w tym kompleksie leśnym drzewostany dębowe występują rzadko. Zachowanie tego drzewostanu mogłoby mieć również znaczenie gospodarcze. Mogłoby on mianowicie stanowić bazę nasienną zarówno dla potrzeb odnowieniowych w Puszczy, jak też do wzbogacenia składu gatunkowego zalesianych nieużytków. W tym ostatnim przypadku dąb bezszypułkowy jest szczególnie cenny, gdyż rośnie on dobrze na lekkich glebach morenowych, na których dąb szypułkowy rozwija się słabo (2). Odznaczając się mniejszymi wymaganiami w stosunku do siedliska, dąb

Ryc. 2. Rozmieszczenie dębu bezszypułkowego w Puszczy Knyszyńskiej: 1 — miejsca występowania dębu bezszypułkowego jako głównego składnika drzewostanu, 2 — pojedyncze i grupowe stanowiska młodych dębów bezszypułkowych

bezszypułkowy dostarcza cennego surowca, który pod względem właściwości technicznych nie ustępuje dębowi szypułkowego (1).

W warunkach północno-wschodniej Polski możliwość wzbogacenia upraw, zwłaszcza na nieużytkach, rodzimymi gatunkami, jest sprawą bardzo istotną. Region ten jest bowiem z natury uboższy w gatunki drzewiaste niż inne części kraju.

LITERATURA

1. Krzysik F. — Właściwości techniczne i stosowanie drewna dębowego w Polsce. „Sylwan” nr 7, 1975.
2. Włoczewski T. — Ogólna hodowla lasu. PWRiL, Warszawa 1968.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 3 stycznia 1978 r.

Краткое содержание

Автор рассматривает размещение *Quercus petraea* на территории Кнышинской Пущи откуда до сих пор этот вид не подавался. Растет он во многих местах (рис. 2) и в северо-восточной части Пуще образует старое насаждение (120—130 лет) вместе с *Quercus robur* (рис. 1, таблица). Местопроизрастания в Кнышинской Пуще передвигают значительно дальше границы распространения этого вида в северо-восточном направлении.

Summary

Author discusses the distribution of *Quercus petraea* on the area of the Knyszyn Forest, from which the species was not reported until now. It grows there in numerous locations (Fig. 2) and in the north-eastern part of the Forest it builds an old (120—130 years old) stand together with *Quercus robur* (Fig. 1, Table). Sites in the Knyszyn Forest move rather considerably the boundary of durmast oak distribution towards the north-east.

Z LITERATURY

Stanisław Gunia, Eugeniusz Ilmurzyński: WYBRANE ZAGADNIENIA HODOWLI SELEKCYJNEJ DRZEW LEŚNYCH. Warszawa, SGGW-AR 1978, 139 s., zł 19

Opracowanie przygotowano jako pomoc naukową dla słuchaczy Studium Podyplomowego Produkcyjności Lasu istniejącego przy Wydziale Leśnym SGGW-AR, a omówiono w nim wykorzystanie praktycznych zdobyczy genetyki w ho-

dowli selekcyjnej drzew leśnych. Uwaga autorów skupiona została na dwu problemach: ogólnym, w którym omówiono podstawowe metody stosowane w hodowli selekcyjnej drzew leśnych jak: selekcja sztuczna, krzyżowanie oraz poliploidyzaacja i wywoływanie mutacji. W części szczegółowej przedstawiono aktualne dane dotyczące charakterystyki genetycznej, zmienności oraz wyników uszlachetniania ważniejszych gospodarczo gatunków